

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сьогодні стало очевидним, що жити в громадянському суспільстві – це відповідальна справа кожної людини. Маючи особисті потреби, слід визнавати й ураховувати потреби інших, приймати істотні відмінності їхнього способу життя, розуміти їхню мову, уміти знаходити порозуміння та кооперуватися з іншими людьми для досягнення певної мети.

У зв'язку із цим постала потреба глибокого теоретичного осмислення проблем громадянської освіти, що вимагає активізації виховної роботи з формування та розвитку громадянськості майбутніх учителів. Для вирішення цього завдання необхідно забезпечити викладачам педагогічних ВНЗ відповідну підготовку.

Аналіз наукових праць з проблеми громадянськості вчителя та її формування (Т. Демиденко [3], Т. Дем'янюк [4], С. Литвиненко [6], В. Семиченко [8], П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева [1], О. Рацул [7], А. Троцько [9] та інші) дає підстави свідчити, що досить глибоко розроблено окремі її аспекти, проте відсутні роботи, в яких розглядається питання компетентності викладачів педагогічних ВНЗ щодо виховання в студентів громадянськості.

Мета статті – висвітлити шляхи підготовки викладачів педагогічного вищого навчального закладу до формування в майбутніх учителів громадянськості.

Ефективність громадянського виховання майбутніх учителів залежить від професійної підготовки викладачів, які повинні володіти необхідними громадсько-моральними якостями, професійними вміннями та навичками, а також мати можливість отримувати додаткові знання, необхідні для педагогічної діяльності. Індивідуальні якості викладача часто позначаються на результатах його діяльності, через це в розробленій нами програмі спеціальної підготовки викладачів враховано причини й недоліки професійної підготовки студентів, а також передовий педагогічний досвід громадянського виховання в практиці сучасних педагогічних вищих навчальних закладів. Велику увагу приділено теоретичній підготовці, яка включала знання викладачами особливостей і можливостей здійснення громадянського виховання майбутніх учителів, специфіки та технології формування громадянськості в студентів, а також знання про ефективні форми й методи виховного впливу на майбутніх учителів у процесі їхньої професійної підготовки.

З метою визначення змісту роботи з викладачами із забезпечення їхньої підготовки до формування громадянськості в студентів нами було проведено анкетування, бесіди з викладачами, проаналізовано плани виховної роботи на рівні ВНЗ та академічних груп, вивчено досвід роботи з виховання громадянськості в студентів та педагогічних працівників.

На основі проведених досліджень підготовку викладачів до формування громадянськості майбутніх вчителів початкових класів здійснювали в трьох напрямках:

- активізація громадянської позиції викладачів;
- залучення викладачів у громадянсько орієнтовану комунікативну взаємодію зі студентами;

– теоретико-методична підготовка викладацького складу до впровадження в навчально-виховний процес розробленої моделі формування громадянськості майбутнього вчителя.

Результати опитування допомогли визначити зміст роботи з активізації громадянської позиції викладачів.

Громадянська позиція викладачів активізувалася через:

– вміння здійснювати інтегративний, міжпредметний підхід до завдань громадянського виховання;

– володіння методикою інтерактивних методів навчання;

– здатність викладачів постійно підвищувати свій професійний рівень, добирати програми, навчальні посібники, створювати методичне забезпечення викладання навчальних предметів;

– здійснення особистісного підходу до навчання та виховання студентів, спостереження за цим процесом;

– вміння проводити моніторинг життєдіяльності студентів з метою своєчасного виявлення проблем і суттєво впливати на кінцеву якість освіти та виховання;

– постійну посилену увагу викладачів до здійснення громадянського виховання, що, в свою чергу, вимагає від викладачів знання законодавчої та правової бази, демократичних принципів;

– розширення інформаційного обсягу знань з урахуванням вікових особливостей студентів;

– володіння сучасними формами організації навчальної та виховної діяльності.

У роботі викладачів педагогічного ВНЗ, спрямованій на активізацію своєї громадянської позиції, важливе місце належало правильному добору методів навчання, які мають інтерактивний характер, самовизначенню особистості викладача, позитивній спрямованості на роботу зі студентами, розвиток комунікативної культури, мотивації тощо.

Формуванню громадянськості майбутніх учителів сприяє громадянсько орієнтована комунікативна взаємодія викладача зі студентами. Щоб така взаємодія була ефективною, педагог повинен бути референтною особою для тих, кого він навчає: студенти не лише одержують від нього певну інформацію, але й усвідомлюють її оцінку з позиції громадянськості [7]. Якщо викладач є громадянсько невизначеним, пасивним, це негативно впливатиме на розвиток громадянського світогляду студентів. У цій комунікативній взаємодії педагог повинен бути не лише простим ретранслятором цікавої і патріотично спрямованої інформації, він виступає високосвідомою, високоморальною особистістю, повністю відповідає вимогам до справжнього громадянина нашої держави. У справжнього педагога немає морального права навчати студентів тих якостей громадянина, яких йому бракує.

Ефективній практичній реалізації розробленої нами моделі сприяло оволодіння викладачами технікою суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка забезпечувала єднання та упорядкування зусиль усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямованого на формування громадянськості студентів. Показником суб'єкт-

суб'єктної взаємодії є висока охопленість студентів різними видами навчально-виховної роботи, включеність педагогів і студентів у спільну діяльність, довіра один до одного, творчий доробок усіх учасників педагогічного процесу, налаштованість на високий результат, бажання підтримувати творчі контакти [9].

Дослідження підтвердило, що суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія сприяє позитивним змінам у пізнавальній, емоційно-вольовій і діяльнісно-поведінковій сферах суб'єктів виховного процесу щодо громадянських дій і вчинків майбутніх учителів.

Техніка суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії формувалась і удосконалювалась на тренінгових заняттях, які сприяли розширенню педагогічної компетенції, розвитку комунікативних умінь і навичок встановлювати інтенсивну позитивну міжособистісну взаємодію, вибору засобів оптимізації формування громадянськості як професійно значущої якості майбутнього вчителя.

Тренінгові заняття розроблялись на засадах двосторонньої взаємодії, зворотного зв'язку, ініціативності, активності, добровільності, аналізу й гармонізації відносин з навколишнім.

В організації тренінгових занять ми спиралися на положення про єдність педагогічних знань і дій, враховували особистісні якості, рівень культури, вік, рід занять.

Виявлення негативних тенденцій допомогло врахувати їх і вимоги щодо комплектації груп, які створювались на основі позитивного або нейтрального ставлення один до одного.

Мета тренінгу полягала у використанні наукових і практичних методів, форм, засобів і способів розвитку мотивації, професійного самовдосконалення та зростання, вироблення особистісних якостей, необхідних для впровадження отриманих знань у педагогічну практику.

Завданнями тренінгу були:

- заняття психологічних бар'єрів;
- формування професійно значимих якостей;
- формування методологічної культури викладача;
- ознайомлення з основами педагогічної творчості і майстерності;
- ознайомлення з педагогічними стратегіями, що дають змогу змінити стереотипи в організації громадянського виховання;
- навчання прийомів самовдосконалення, самоконтролю, самоорганізації, саморегуляції.

Реалізація особистісно орієнтованих навчально-виховних технологій у сучасних умовах вимагає зосередження уваги педагогів на інтересах, потребах, можливостях суб'єктів виховної діяльності, спільній взаємодії і її позитивному спрямуванні [4].

Важливими моментами в підготовці педагогів до виховної діяльності полягала в об'єктивній оцінці власних зусиль і можливостей, у формуванні громадянськості студентів тими чи іншими педагогічними засобами, визначенні власної громадянської позиції, стимулюванні до самоосвіти та професійного зростання, роз'ясненні ролі й значущості формування громадянськості в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Теоретико-методична підготовка включала ознайомлення з різноманітними діагностичними, розвивальними та корекційними методиками, з технологіями здійснення громадянського виховання. Організація підготовчої роботи з викладачами базувалась на: основних положеннях Конституції України, Законів України “Про освіту” та “Про громадянство України”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI ст.”) [2], Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності [5].

У процесі педагогічної підготовки викладачів особлива увага приділялась плануванню педагогічного процесу і його здійсненню в умовах педагогічного ВНЗ, визначенню виховних цілей і завдань з формування громадянськості в майбутніх учителів, можливостям навчального процесу щодо вирішення досліджуваної проблеми, залученню студентів до різних видів позааудиторної роботи та участі в органах самоврядування, створення широкої мережі гуртків і клубів, котрі б відповідали інтересам та нахилам майбутніх учителів, вибору доцільних форм і методів роботи, діагностуванню й фіксації результатів формування громадянськості в студентів, а також моделюванню й коригуванню виховних програм, технологій і методик, що використовуються в процесі роботи.

Важливим напрямом теоретичної підготовки викладачів до здійснення громадянського виховання було озброєння їх знаннями про Україну й український народ, на усвідомлення себе спадкоємцями та продовжувачами, виразниками його психології, менталітету, на формування в них чіткої громадянської позиції, патріотичних почуттів, розуміння своєї ролі й місця в побудові Української держави як демократичного суспільства.

Це дало змогу викладачам покласти в основу громадянського виховання студентів педагогічний досвід українського народу, його історико-культурні традиції, духовність, мораль та ідеологію.

Теоретико-методична підготовка викладачів до формування громадянськості в майбутніх вчителів велась за такими напрямками:

- вивчення мотиваційної сфери студента, його індивідуальних особливостей;
- застосування педагогічних діагностик для визначення рівня сформованості громадянськості студентів;
- педагогічна робота з формування основ громадянської поведінки в різних сферах життєдіяльності майбутнього вчителя;
- організація загальних виховних заходів, спрямованих на формування громадянськості студентів;
- використання виховного потенціалу гуртків, клубів, творчих об’єднань та інших позааудиторних інститутів у формуванні громадянськості майбутніх вчителів;
- педагогічна допомога в організації громадянського самовиховання студентів.

У процесі роботи викладачі активно залучались до роботи педагогічних і координаційних рад, методичних об’єднань. Велика увага приділялась проведенню лекцій, практикумів, семінарів для викладачів.

Вирішення завдань громадянського виховання, формування активної громадянської позиції певною мірою залежить від професійності й морального об-

личчя сучасного викладача. У системі роботи викладачів Харківського гуманітарно-педагогічного інституту з вирішення завдань громадянської освіти та виховання використовуються різноманітні форми. Це участь у міжнародних і регіональних науково-практичних конференціях, проведенні лекцій, семінарів, консультацій; робота у проблемних і творчих групах; зустрічі з авторами підручників та навчальних посібників; фестивалі педагогічних ідей; творчі педагогічні ярмарки; майстер-класи; конкурси педагогічної майстерності.

Висновки. Підготовка викладачів педагогічного вищого навчального закладу до формування громадянськості в майбутніх учителів на практиці є складним процесом. Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів розглянутої проблеми. Подальшого дослідження потребують такі напрями: розроблення теоретичних засад та шляхів формування громадянськості майбутніх учителів початкових класів з урахуванням специфіки навчальних дисциплін, що вивчаються, виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на формування громадянськості вчителя.

Література

1. Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : навч.-метод. посіб. / П.Р. Ігнатенко, В.Л. Поплужний, Н.І. Косарева та ін. – К. : ІЗМН, 1997. – 249 с.
2. Державна національна програма “Освіта. Україна XXI століття”. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Демиденко Т. Моделі формування громадянськості / Т. Демиденко // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 7–8. – С. 8–10.
4. Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді : навч.-метод. посіб. / Т. Дем'янюк та ін. – К. : НМЦ серед. освіти МОН України, 2003. – 263 с.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Освіта України. – 2001. – № 32. – С. 6–7.
6. Литвиненко С.А. Соціально-педагогічна підготовка майбутнього вчителя / С.А. Литвиненко. – Рівне : РДГУ, 2004. – 303 с.
7. Рацул О.А. Громадянське виховання на сучасному етапі: проблеми становлення та розвитку / О.А. Рацул // Пед. науки ; Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. – 2002. – Вип. 41. – С. 131–133.
8. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності / В.А. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004. – 335 с.
9. Троцько Г.В. Роль громадянського виховання в підготовці майбутніх вчителів / Г.В. Троцько // Наук. зап. каф. педагогіки : зб. наук. пр. ; Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2001. – Вип. 6. – С. 241–250.

БАРЛІТ О.О.

ПРОЕКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ О. ГЕРДА (1841–1888 РР.)

Сучасне звернення освіти й педагогіки до надбань попередників є актуальним не тільки тому, що зростає необхідність залучення до педагогічних інновацій національно-громадянських проектів минулого, а й таких досліджень, що були пов'язані з визначенням концептуальних засад ставлення учнів до світу, зокрема до природного середовища.